შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდი

Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia

სსიპ საქართველოს ხელოვნების სასახლე-კულტურის ისტორიის მუზეუმი

LEPL Art Palace of Georgia-Museum of Cultural Hitory

HE-21-981 სახელმწიფო გრანტი საქართველოში და საზღვარგარეთ არსებული ქართული მატერიალური და სულიერი მემკვიდრეობის სამეცნიერო კვლევისათვის

რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული პროექტის **„სამეგრელო – რეგიონის წარსული და კულტურის ისტორია“** ფარგლებში განხორციელდა სამეგრელოს ისტორიისა და კულტურული მემკვიდრეობის კომპლექსური კვლევა. პროექტმა გააერთიანა როგორც უკვე არსებული სამეცნიერო ცოდნა, ასევე თანამედროვე კვლევების შედეგები.

პროექტის მიმდინარეობისას განხორციელდა რეგიონის არქეოლოგიური, არქიტექტურული, ხელოვნებათმცოდნეობითი და ეთნოგრაფიული მასალის შესწავლა. კვლევა მოიცავდა როგორც ძველ, ისე თანამედროვე არქეოლოგიურ მონაცემებს, მათ შორის ზუგდიდის დადიანების სასახლეების მუზეუმში დაცულ და აქამდე გამოუქვეყნებელ მასალებს. ასევე საეკლესიო და საერო არქიტექტურის ძეგლების, ფრესკული მხატვრობის, ოქრომჭედლობისა და ლითონმქანდაკებლობის, ისტორიული ქალაქების, ურბანული და სახალხო არქიტექტურის შესწავლას.

პროექტის ფარგლებში განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ისეთ მნიშვნელოვან კულტურულ ობიექტებს, როგორებიცაა დადიანების სასახლე, გორდისა და ჭკადუაშის რეზიდენციები, სენაკის თეატრი, ფოთის კოშკი და ტრადიციული მეგრული საცხოვრებელი სახლები - ოდები. კვლევის მნიშვნელოვანი ნაწილი დაეთმო ასევე ეთნოგრაფიულ მასალას, ტრადიციულ სამოსს, ყოფასა და წეს-ჩვეულებებს.

სამუზეუმო და საარქივო კოლექციების, ასევე საველე ექსპედიციების მასალებზე დაყრდნობით მომზადდა **სამეგრელოს შესახებ კომპლექსური სამეცნიერო მონოგრაფია**, რომელშიც თავმოყრილია რეგიონის ისტორიული ძეგლების

აღწერილობები, ლაპიდარული წარწერები, ფრესკული მხატვრობის ნიმუშები, ოქრომჭედლობისა და ლითონმქანდაკებლობის ძეგლები, ისტორიული დოკუმენტები, ხელნაწერთა აღწერილობები და ეთნოგრაფიული მასალები.

პროექტში ჩართული მეცნიერებიდა მათი კვლევები:

გიორგი კალანდია-ცაიშის სახელწოდება; ცაიშის საეპისკოპოსოს დაარსების თარიღი; ცაიშის საძრის აანტიკური კაპიტელები;ცაიშელ ეპისკოპოსთა ქრონოლოგიური რიგი; ცაიშის საეპისკოპოსოს ქრონოლოგიური რიგი; ცაიშის საეპისკოპოსოს ყმა-მოლაშქრეები; ცაიშის საეპისკოპოსოს საზღვრები; ცაიშის ტაძრის ნეკროპოლი; ჭყონდიდი-მარტვილის სახელწოდებისთვის;ჭყონდიდის ეპარქიის დაარსება და მინის მნიშვნელობა; ჭყონდიდელ ეპისკოპოსთა ქრონოლოგიური რიგი; მარტვილის ტაძრის ლაპიდარიუმი; მარტვილის ტაძრის ნეკროპოლი; თქმულება მოქველი დიდოსტატის შესახებ; მოქვის ტაძრის არქიტექტურა; მოქველ ეპისკოპოსთა ქრონოლოგიური რიგი; მოქვის საეპისკოპოსოს როლი ქართული კულტურისა და ხელოვნების ისტორიაში; მოქვის ტაძრის ნეკროპოლი; დრანდის სახელწოდებისათვის; დრანდის ტაძრის ისტორია; დრანდელ ეპისკოპოსთა ქრონოლოგიური რიგი; დრანდის ტაძრის ისტორიის განადგურების მცდელობა; ბედიის ტაძრის საეპისკოპოსოს დაარსების თარიღი; „ბედია“ როგორც გეოგრაფიული სახელი და როგორც ქალაქი; ბედიელ ეპისკოპოსთა ქრონოლოგიური რიგი; ბედიის საეპისკოპოსოს საზღვრები; ბედიის ტაძრის არქიტექტურა და მხატვრობა; ბედიის საეპისკოპოსოს როლი ქართული კულტურისა და ხელოვნების ისტორიაში; წალენჯიხის სასულიერო ცენტრის ისტორია; წალენჯიხის ტაძრის ეკვდერთა მოხატულობა; ლევენ II დადიანის ეკვდერი; მანუჩარ დადიანის ეკვდერი; წალენჯიხის ტაძრის ნეკროპოლი და ლაპიდარიუმი; ხობის ტაძრის სასახლე; ხობის საეპისკოპოსოსა და საწინამძღვროს ისტორია და ხობელ იერარქთა ქრონოლოგიური რიგი; ხობის ეპარქიის ყმები; ხობის ტაძრის შესწავლის ისტორიისთვის; ხობის ტაძრის ლაპიდარიუმი და ნეკროპოლი;

ნინო ჩიხლაძე-ცაიშის ღმრთისმშობლის მიძინების ეკლესიის მხატვრობა; მარტვილი/ჭყონდიდის საკათედრო ტაძრის მოხატულობა;

გიორგი პატაშური-ცაიშის ტაძრის არქიტექტურა; მარტვილის ტაძრის არქიტექტურა; ხობის ტაძრის არქიტექტურა;

თამარ ხუნდაძე-კტიტორული რელიეფი ცაიშიდან;

გივი ელიავა-მარტვილის მონასტრის არქიტექტურული ანსამბლი;

თამაზ სანიკიძე-წალენჯიხის მაცხოვრის ტაძარი;

ალექსანდრე მიქავა-საარქივო მასალა წალენჯიხის სასულიერო ცენტრის ცენტრის შესახებ;

ინგა ლორთქიფანიძე-ვამეყ დადიანის ეკვდერის მოხატულობა ხობში;

Within the framework of the project *"Samegrelo – Past and Cultural History of the Region,"* funded by the Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia, a comprehensive study of the history and cultural heritage of the Samegrelo region was conducted. The project integrated existing scholarly knowledge with the results of contemporary research.

During the course of the project, archaeological, architectural, art-historical, and ethnographic materials related to the region were examined. The research incorporated both ancient and modern archaeological data, including previously unpublished materials preserved in the Dadiani Palace Museum in Zugdidi. The study also encompassed monuments of secular architecture, fresco painting, goldsmithing and sculptures, as well as historical cities, urban architecture, and folk architectural traditions.

Particular attention within the project was devoted to significant cultural monuments such as the Dadiani Palace, the residences of Gordi Residence and Chkaduashi Residence, the Senaki State Drama Theatre, and the Poti Tower, as well as to traditional Megrelian residential houses known as *odes*. A substantial portion of the research was also devoted to ethnographic materials, including traditional clothing, everyday life, and customary practices.

Based on materials from museum and archival collections, as well as data gathered during field expeditions, a comprehensive scholarly monograph on Samegrelo was prepared. The monograph includes descriptions of the region's historical monuments, lapidary inscriptions, examples of fresco painting, works of goldsmithing and metal sculpture, historical documents, manuscript descriptions, and ethnographic materials.

Scholars Involved in the Project and Their Research Contributions

George Kalandia conducted extensive research on the historical and cultural heritage of several major ecclesiastical centers of Samegrelo. His studies include: The history of the Diocese of Tsaishi; The date of the establishment of the dioceseTsaishi; The ancient capitals (Capitellum) of Tsaishi Cathedral; Chronological order of the bishops of Tsaishi; Warrior-vassals of the bishopric of Tsaishi; Bounderies of the diocese of Tsaishi; The necropolis of Tsaishi Cathedral; The origins of the name "Chkondidi / Martvili"; The establishment of the Diocese of Chkondidi and its significance; Chronological order of bishops of Chkondidi; The legend of the Great Master; The architecture of Mokvi Cathedral; Chronological order of the bishop of Mokvi; The role of the bishopric of Mokvi in the development of Georgian culture and art; The origins of the name "Dranda"; History of the Bishopic of Dranda; Chronological order of the bishops of the Dranda; An attempt to destroy the history of Dranda Cathedral; Date of foundation of the Bedia eparchy; "Bedia"-as a geographical nam and as a city; Chronological list of Bedia bishops; Borders of the Bedia eparchy; Architecture and painting of the Bedia Church; The role of the Bedia eparchy in the development of Georgian culture and art; History of the Tsalenjikha Cathedral; Eukterior of Levan II Dadiani; The Tomb of Levan Dadiani; Manuchar Dadiani's eukterion; History of Khobi

bishopric and presbytery and chronological order of Khobi hierarchs;Serfs of Khobi diocese; The history of Khobi temple study;

Nino Chikhladze-The Paintings of the church of Tsaishi; The painting of the Cathedral of Martvili / Chkondidi;

Giorgi Patashuri Architecture of the Tsaishi Cathedral; Architecture of Martvili Monastery; and the Khobi Cathedral.

Tamar Khundadze-The Tsaishi ktetor relief;

Givi Eliava examined the architectural ensemble of the Martvili Monastery.

Tamaz Sanikidze researched the Cathedral of the Savior in Tsalenjikha.

Aleksandre Mikava analyzed archival materials concerning the Tsalenjikha spiritual center.

Inga Lortkipanidze investigated the fresco decoration of the chapel of Vameq Dadiani in Khobi.